

ÉRTÉKHANGOLÓ

MÓDSZERTANI FÜZET
HELYI ÉRTÉKTÁRI TEVÉKENYSÉG
FOLYTATÁSÁHOZ

KÖLESD 2016 NOVEMBERE

TOLNA MEGYE ÉRTÉKEI

A megye hagyományait, helyi specialitású ételeit, italait, kézműves termékeit, a területén található építészeti, ipari, mezőgazdasági különlegességeket, növényeket, állatokat, természeti értékeket, kiemelkedő, egyedi értéket hordozó szokásokat törvény védi. A Tolna Megyei Értéktár Bizottság feladata a megyében található nemzeti értékek dokumentálása és megküldése a Hungarikum Bizottságnak.

2012-ben az Országgyűlés törvénybe foglalta a hungarikumok mibenlétét, illetve a nemzeti értékek rendszerének főbb jellemzőit. Tolna megye szinte a jogszabály megszületésének pillanatában létrehozta a maga bizottságát, és párhuzamosan már a kezdetekkor több megyei település is ezt tette. Így szűkebb hazánkban mintegy négy esztendő közös munkáról tudunk már beszámolni. 2016 végére Tolna megye valamennyi városa, egy-két kivétellel összesen nagyobb községe és a kisebbek közel fele is részese lett az értéktári tevékenységnek. A mai napig ugyanakkor még mindig van több olyan település, amelynek területén, történelmében és életében számos jelentős érték halmozódott fel, de egyelőre még nem él az intézményesítés lehetőségével. A megyei értékek száma:

Járás	Teljes településszám	Értéktáras település-szám	Épített környezet	Kulturális örökség	Ipari és műszaki meg- oldások	Agrár- és élelmiszer- gazdaság	Turizmus és vendéglátás	Természeti környezet	Egészséges életmód	Sport	Összesen
Bonyhádi	25	11	43	6	1	2		2			54
Dombóvári	16	2	6	3		2			2		13
Paksi	15	9	49	14	3	4	1	8	2	1	82
Szekszárdi	17	14	59	45	6	7	1	2			120
Tamási	32	13	33	6	3			6	1		49
Tolnai	4	3	10	8	5	2		3			28
Összesen	109	52	200	82	18	17	2	21	5	1	346

Megyénkben a regisztrált helyi értékek száma immár meghaladja a félezret. Ezek közül az értékek közül a Megyei Értéktár Bizottság eddig tehát közel három és fél százat megyei értéként is elismert. 2016 megyenapjára döntött úgy, hogy az immár nagyon nagy számú megyei érték közül kiemeli a legrangosabbakat, és ezeket úgy nevezett (a hungarikum név mintájára elkeresztelt) tolnaikummá minősíti. Legelsőként a szekszárdi Vármegyeháza, a szekszárdi bor, a bonyhádi zománcáru, a sárközi népművészet, a grábóci szerb ortodox búcsú, györkönyi pincefalu és a gyulaji dám vívták ki ezt a rangot. (Utóbbi egyben kiemelt nemzeti értékünk is.)

KÖZHASZNÚ KÉRDEZZ – FELELEK

Melyek azok a jogszabályok, amelyek az értéktári tevékenységet szabályozzák, és hol érhetők el?

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló, a 2015-ös módosítást egységes szerkezetben tartalmazó **2012. évi XXX. törvény**, valamint a végrehajtásról szóló **114/2013. (VI. 16.) Korm. rendelet** a magyar nemzeti értékek gondozásáról elérhetők a 2. oldalon jelzett országos és megyei honlapon is, továbbá az önkormányzati hivataloknál rendelkezésre álló digitális jogszabálytárakból.

Kell-e az értéktár bizottságok tagjainak vagy az önkormányzat által a tevékenységgel megbízott intézmények, szervezetek tagjainak, munkatársainak részletesen ismerniük a vonatkozó jogszabályokat?

A helyi értéktári tevékenység törvényességi és adminisztrációs háttértevékenységét éppen e jogszabályok értelmében az önkormányzatok, többnyire azok hivatalai és azok élén a jegyző segítik, ezért a mozgalomba bekapcsolódó és a tevékenység alapvető teendőit vállalóknak elegendő a szűkebben vett munkájukat és közreműködéseket érintő szakaszok lényegét megismerniük. Az előzőek alapján a részleteket szükség esetén bármikor elérhetik az aktuális problémához igazodva.

Hogyan jön létre egy helyi értéktár bizottság, kik lehetnek a tagjai, az elnöke, és őket ki bízta meg?

Helyi értéktár bizottságot a helyi önkormányzat képviselő-testülete határozattal hozhat létre. Ez a bizottság lehet önkormányzati bizottság is, amikor tagjainak az önkormányzati szervezeti és működési szabályzatnak megfelelő mértékben választott képviselő-testületi tagoknak kell lenniük, és esetleg ők egészülhetnek ki szakértő külső taggal. Ilyen esetben a bizottság elnöke külsős nem lehet. Alakíthat az önkormányzat kifejezetten e célra a saját testületétől független értéktár bizottságot is, ennek bárki tagja lehet.

Kiket a legcélszerűbb az értéktári tevékenységgel bizottsági tagként megbízni?

Olyan személyek alkotják a leghatékonyabb értéktár bizottságokat, akik településüknek több tekintetben jó ismerői, a helyi közösségben ismertek, és van némi gyakorlatuk írásos anyagok elkészítésében. Fontos az is, hogy mozgósítani is tudjanak, és számíthatnak arra, hogy felkéréseik, feladatosztásuk kisebb teendőkben nem találjanak elutasításra. Ezért választott képviselők közül álló bizottság sikerére csak akkor lehet számítani, ha a testületi tagok között vannak olyanok, akik ezeknek az elvárásoknak megfelelnek. Fokozhatja a hatékonyságot, ha a tagok ismeretei, szakterületei egymást részben kiegészítik.

Egy település csak bizottság létrehozásával kapcsolódhat be az értéktári mozgalomba?

A települési önkormányzat hozhat olyan döntést is, hogy nem kíván bizottságot alakítani, de a tevékenységbe szeretne más módon bekapcsolódni. Ez esetben megbízhat egy fenntartásába tartozó intézményt (művelődési házat, könyvtárat, múzeumot, esetleg – felügyeleti szervének egyetértésével – iskolát stb.) vagy egy, a településen működő civil szervezetet (honismereti, helytörténeti kör, népfőiskola, nyugdíjas vagy diák egyesület, értelmiségi kör, falufejlesztő közösség, kapcsolódó alapítvány stb.) azzal, hogy elássa azt a munkát, ami másutt a bizottságokra hárul. Ilyenkor a tevékenység irányítója nem a bizottsági elnök, hanem az adott intézmény, szervezet jog szerinti vezetője.

Mi a legelső teendő, ha a település önkormányzata az értéktári tevékenységbe való bekapcsolódásról döntött?

A testületnek az erről szóló határozatát az önkormányzati hivataltal 30 napon belül megküldi a Megyei Önkormányzat Közgyűlése elnökének (vagyis nem a Megyei Értéktár Bizottság elnökének!) címezve a Tolna Megyei Önkormányzati Hivatal postai címére (7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13.). Tapasztalat szerint ezt sokan elmulasztották, ezért a megyei értéktári honlapon célszerű ellenőrizni a tudomásul vételt, és ha kell, pótolni.

Hogyan halad az értékek hatékony feltárásának, nyilvántartásának és őrzésének a munkálata?

A jó értéktár bizottság minél többeket megszólít a tevékenységbe való bekapcsolódásba, különféle akciókkal kéri a lakossági közreműködést, ennek révén a minél több ahlról jövő kezdeményezést, javaslatot. Ilyen akció lehet egy értéktári ötletbörze, egy helyi értékek napja, kapcsolódó kiállításához közösségi anyaggyűjtés meghirdetése, a helyi civil közösségekkel való munkakapcsolat-teremtés stb. Jó segítséget adhatnak nyugdíjas szervezetek, már működő helytörténeti-honismereti körök, jó tanári irányítást kapó helyi diákközösségek, egyházi személyek, közművelődési és közgyűjteményi szakemberek. Tapasztalatot lehet szerezni már jól működő bizottságoktól is.

Kiktől és honnan lehet jó tapasztalatokat szerezni?

Megyénkben különösen kiemelkedő a bátaszékiek ezirányú tevékenysége, a községek közül például Kölesd és Medina, Bogyiszló és Báta, Grábóc és Györköny jár már jó úton, a városok közül említésre méltó még Gyöngyös, Dunaföldvár és Tamási. A Tolna Megyei Értéktár Bizottság ezért is határozott úgy, hogy 2016-tól évente a kiemelkedő értékgyűjtő tevékenységek elismeréseként Megyei Érték-díjat ad ki. Ezt első ízben a Bátaszéki Települési Értéktár Bizottság és Medina község kapta.

Az a település, amelynek önkormányzata nem hozott csatlakozó döntést sem értéktár bizottság alakításával, sem intézmény vagy szervezet megbízásával véglegesen kizorul a mozgásteremtésből?

Ezek a településeken található értékek is nyilvántartásba vehetőek. Ez úgy valósulhat meg, ha egy helyi közösség vállalja, hogy a törvényi előírásoknak megfelelően megkezdi a helyi értékek összegyűjtését, dokumentálását. Nyilvántartást készít ezekről, kitölti a törvény végrehajtási rendeletének mellékletében található adatlapot. Ezt követően van lehetőség arra, hogy az adott település a Megyei Értéktár Bizottsághoz nyilvántartás céljából megküldje ezeket a javaslatokat.

Az értéktár bizottságot létrehozó önkormányzatnak milyen további teendői vannak?

A képviselő-testület elfogadja az értéktár bizottság szervezeti és működési szabályzatát. Ez nem kíván külön hosszadalmas munkát az érintett önkormányzati hivataltól. A 2. oldal szerinti országos módszertani kiadvány a legvégén mintát közöl ehhez.

Mit jelent az önkormányzati hivatal segítő tevékenysége?

Az értéktár bizottság adminisztrációja és dokumentációja teljesen azonos az állandó önkormányzati bizottságokéval. Azaz az ülésekről jegyzőkönyvek készülnek, a döntésekről határozatok születnek. Ezeket szokott módon (honlapon is) közzé kell tenni.

Mi történik a helyi értékkel nyilváníttást követően?

Minden szabályosan helyi értékkel minősített és a Megyei Értéktár Bizottsághoz ezt követően felterjesztett érték a megyén keresztül a Hungarikum Bizottsághoz történő továbbítása révén a Nemzeti Értéktár része lesz. Azaz **minden értékminősítést meg kell küldeni a megye részére is!** A helyi javaslatlappal kezdeményezheti a kiemelt nemzeti értékkel, illetve a hungarikummá minősítést is. A Megyei Értéktár Bizottság továbbá döntést hoz arról, hogy mely helyi értékeket minősít megyei értékkel. (Előzők alapján a megyéhez nem csak azokat a helyi javaslatokat kell továbbítani, amelyek a helyinél magasabb minősítést is céloznak!)

**A Tolna Megyei Értéktár Bizottság
és a megyei önkormányzati hivatali segítő háttérmunka**

A Tolna Megyei Értéktár Bizottság összetétele 2014 őszétől:

Elnök - Dr. Say István népművelő-tanár,
a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei
Irodájának címzetes igazgatója
(sayistvan@freemail.hu, 20/321-9745)

Tagok - Dr. Fusz György egyetemi tanár, szobrászművész;
Sulyok Balázs megyei főépítész;
Sümei József történész, gimnázium-igazgató,
r.k. diakónus;

Szabadi Mihály népművelő-tanár, folklórkutató.

(2013/14-ben a Bizottság korábbi tagjai voltak:

Dr. K. Németh András régész-muzeológus;
Lajtai Zoltán építész.

Szervezeti és Működési Szabályzatuk szerint a döntéshez a jelenlévők számától függetlenül három egybehangzó szavazat szükséges.

A Tolna Megyei Önkormányzati Hivatal szervezetén belül az értéktári tevékenység irányítója:

Dr. Baranyai Eszter aljegyző,
jogi és titkársági osztályvezető
(aljegyzo@tolnamegye.hu, 74/505-605)

A Tolna Megyei Értéktár Bizottság titkári teendőit és a hivatalon belüli értéktári operatív feladatokat közvetlen aljegyzői irányítással ellátja, az értéktári honlapot kezeli:

Ótós Réka kommunikációs és civil referens
(otos@tolnamegye.hu, 74/505-617)

A megyei értékekhez kapcsolódó nagyrendezvények bonyolításában, illetve a pályázatok kezelésében értelemeszerű közreműködést nyújt a Hivatal többi szervezeti egysége és azok köztisztviselői, valamint az Elnöki Kabinet is.

A Tolna megyei értékeket (is) bemutató kiemelkedő rendezvények:

2014: Megyenapi kiállítás – Szekszárd
Magyar Értékek Napja – Budapest
Bemutakozás az OMÉK-on - Budapest

2015: Megyei Értéknep – Kölesd
Magyar Értékek Napja – Budapest
Bemutakozás az OMÉK-on - Budapest

2016: Megyei Értéknep – Zomba
Bemutakozás az OMÉK-on – Budapest

A Tolna megyei értéktári tevékenységet támogató pályázatok:

2015: a Földművelési Minisztérium a „Hungarikum Bizottság feladatainak támogatása” című előirányzatának terhére a megyei értéktár népszerűsítése céljából – 10 millió Ft

2016: HUNG-2016 pályázat megyei előirányzatok terhére – 3 millió Ft

A Tolna Megyei Önkormányzat a 2015. évi pályázati támogatásból valósította meg többek között a kincsestolnamegye.hu honlapot, valamint a Megyei Értéktár Bizottság szerkesztésében megjelentette díszes kiadásban az öt kötetes „Kincses Tolna megye” sorozatot.

ÉRTÉKGYŰJTÉSI RECEPTEK

1. A természeti környezet

Tolna megye gazdag a változatos tájformákban. Álló- és folyóvizek, erdők és mezőségek, Völgyesség és Hegyhát váltogatja egymást, területére átnyúlik a Mecsek is. Böven akad hát természetvédelmi terület, körzet és táj, számos településünk határa büszkélkedhet a természet így kínálgató értékeivel. Védett állatfajok és növényfélék ugyancsak sok-sok helyütt találhatók, a vadban gazdag erdők jeles trófeákkal öregbítették már az erre élő közösségek hírnevét, és több helyen tartanak nyilván évszázados famatuzsálemeket. Ismert gombalelő helyek vagy egy-egy gyógynövény-populáció szintén értékszamba mennek. Több helyen rejt a föld mélye ásványkincseket. Több határt gazdagítanak ott fakadó források is. Célszerű tehát a helyi értékek feltárását a természeti környezet előzőekre fókuszáló feltérképezésével kezdeni. A természetvédelmi objektumokat, védett állatokat és növényeket az értéktári tevékenységet felvállaló települések területén a Megyei Értéktár Bizottság további vizsgálódás nélkül megyei értéknek minősíti. (Ez nem jelenti azt, hogy az ezzel kapcsolatos szabályszerű adminisztrációt a helyi értéktáraknak ne kellene elvégezni. E téren sajnos még bőséges a lemaradás.)

Fotó: Domokos Éva

2. Az épített környezet és alkotott világunk

Tolna megye a megyék zömével nem vetekedhet a műemlékek vagy az építészetiileg figyelemre méltó újabb épületek számát tekintve. De kastélyok és kúriák, várak és régészeti maradványok, templomok és kápolnák, régi polgári vagy parasztpolgári lakóépületek közül megyénk szinte kivétel nélkül majdnem összes településére jut egy-kettő, városainkról nem is beszélve. Szűklátókörűség ebben a körben megrekedni. Régi korokat idéző díszes kerítéselemek, kapuk, ezeken belül emberi kéz formálta parkok egészítik ki az előzőeket. Sok patakon, folyóvízen átvezető híd stílusa is idézheti a múltat. Temetők, útszéli kereszttek, egyházi tárgyi emlékek bővítik a kört. Szőlők közt megbújó nevezetes tanyák, a népi építészet remekei úgyszint. Köztéri szobrok, nyilvános helyen elérhető freskók, festmények, iparművészeti remekek megannyi helyen található. De akár bútorok, egyéb berendezések is lehetnek közérdekklődésre méltóak, például egy orgona. A műemlékvédelmi objektumokat, védett műkincseket az értéktári tevékenységet felvállaló települések területén a Megyei Értéktár Bizottság további vizsgálódás nélkül megyei értéknek minősíti. (Ez nem jelenti azt, hogy az ezzel kapcsolatos szabályszerű adminisztrációt a helyi értéktáraknak ne kellene elvégezni. E téren sajnos megye szerinte még bőségebb a lemaradás, mint a természeti értékek körében.)

3. Ipari és műszaki megoldások

Korábbi iparos tevékenységek különleges épületei és berendezései, nagy múltú ipari termékek, üzemek és mesterek különleges módszerei, rangos tevékenysége, sok községben például a hagyományos kis szikvizüzem megőrzendő értékek lehetnek. Önkéntes tűzoltó egységek több évtizedes múltra is visszatekintő tevékenysége, régi felszerelése is helyet követelhetnek maguknak egy települési értéktárban. A vasúti vagy az árvízvédelemé is, például régi stílusú állomások.

4. Agrár- és élelmiszergazdaság

Ebben a körben Tolna megye községei élenjárók. De nem csak a növénytermesztés vagy állattenyésztés helyben rangos eredményére, produktumára, a térségünkben származó borokra és pálinkákra kell gondolnunk. Sok az érték a helyiek sütő-főző tudományában, az általa kínáltakban is. Régi receptek és családi szakácskönyvek, -füzetek is előkerülhetnek a kutakodás során. Több településnek van a nevéhez fűzhető étel-, ital-, süteménykülönlegessége

5. Kulturális örökség

A legtermészetesebb értékek ezen a területen a településről származó, ott valaha működő vagy jelenleg is helyben élő nevesebb írók, zeneszerzők, képző- és iparművészek, filmesek, fotósok stb. alkotásai, életművei. De ne feledkezzünk meg ezek egy részének előadhatóságáról sem! Mesemondók, énekesek, zenészek, táncosok művészeti tevékenysége is idetartozik. Fontos megjegyezni, hogy egy személy önmagában sohasem az értéktárunk része, csakis a tudása, a tevékenysége, az alkotásai és így tovább! Számos esetben azonban a kulturális érték nem is egyetlen vagy meghatározott személyhez kapcsolódik. Népmesék, mondák, helyi anekdoták és aforizmák, népdalok, néballadák, népzenei eredmények vagy néptáncos koreográfiák, népviselet stb. jóval nagyobb számban lelhetők falvakban, mint a magaskultúra eredményei. Művelődési csoportok élő tevékenysége sok helyi művelődési intézményhez kapcsolódik. El szokta kerülni a figyelmet, hogy a helyi kulturális értékeket sokféleképpen dokumentálhatták, és ezek a dokumentumok maguk is értékek: újságírók, tévétudósítások, fotók, filmek, videók stb. Szintén tárgyasult értékek a régi iratok, egyházi anyakönyvek, historia domusok, jeles családoktól származó levelezések, emlékiratok stb. És végül, de nem utolsó sorban az eddig soroltak mellett azokkal azonos mértékben követelnek figyelmet a szellemi örökség alkotóelemei. Helyi népszokások, ünnepek, jeles napok eseményei, a falunap hagyománya, sajátos arculatú fesztiválok, néptünnepélyek. És a sorba beilleszthető egy-egy település közösségi kulturális külkapcsolata, külföldi partnersége is. Tanulni lehet például a kölesdiektől, hogyan folytatható közös értékfeltáró munka a külhoni társakkal. És számos további lehetőséget sorolhatnánk még hosszan (például a régi helynevek, utcanevek felgyűjtését).

6. És minden egyéb, ami az országjáró idegent, netán a külhont is személyesen a településre csábíthatja, vagy a távolból a figyelmét (például a helyi érték honlapon szereplő leírása alapján) arrafelé irányíthatja; amiről az elszármazottak mai lakóhelyükön mesélnek.

AZ ÉRTÉKEK LEÍRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA

A hungarikum mozgalom, az értéktári mozgalom nem települések közötti versengés terepe! Rosszul járnak el azok a helyi értékezők, akiknek a szeme előtt más sem lebeg, mint hogy minél gyorsabban minél több értékük kapjon helyet a Megyei Értéktárban is, ne adj' Isten, a kiemelt nemzeti értékek, mi több, a hungarikumok sorában. Egy alapos feltárára épülő, sok helyi elemmel büszkélkedő helyi értéktár sokkalta nagyobb presztízst eredményezheti a településnek, mint egy-egy kiemelt, megyei vagy országos figyelmet követelő érték önmagában. A lehetőség szerinti minél teljesebb helyi értékleltározás eredményeképpen a különlegességek előbb-utóbb maguktól kínálódhatnak majd. A helyi értékelésben közreműködőknek gondolniuk kell arra is, hogy helyben minden érték, amit a helyiek annak éreznek, de azt nem ők döntenek el, hogy ezek közül egy megye, egy ország, egy nemzet mit érezzen annak, mit emeljen ki megkülönböztetett módon magáévé is.

Az előzőeknek megfelelően a helyben feltárt értékek leírása is lehet kezdetben szerényebb, az értékörzés és értéktovábbadás során később még bőven gazdagodhat. A leírt értékek eredményes nyilvánításához elengedhetetlen az ezt szolgáló országosan egységes (a jelzett honlapokon elérhető) adatlap lelkiismeretes kitöltése.

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

javaslat a

„[nemzeti érték megnevezése]”

[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság]

értéktárba történő felvételéhez

A kitöltött adatlap terjedelme kezdetben akár meg se haladja a mellékletek nélküli 2 oldalt! (A kategória esetében azt célszerű kiválasztani, amelyik a legjellemzőbb, hiszen nagyon sok érték akár több kategóriában is otthon van.)

ÉRTÉKÖRZŐ FORTÉLYOK

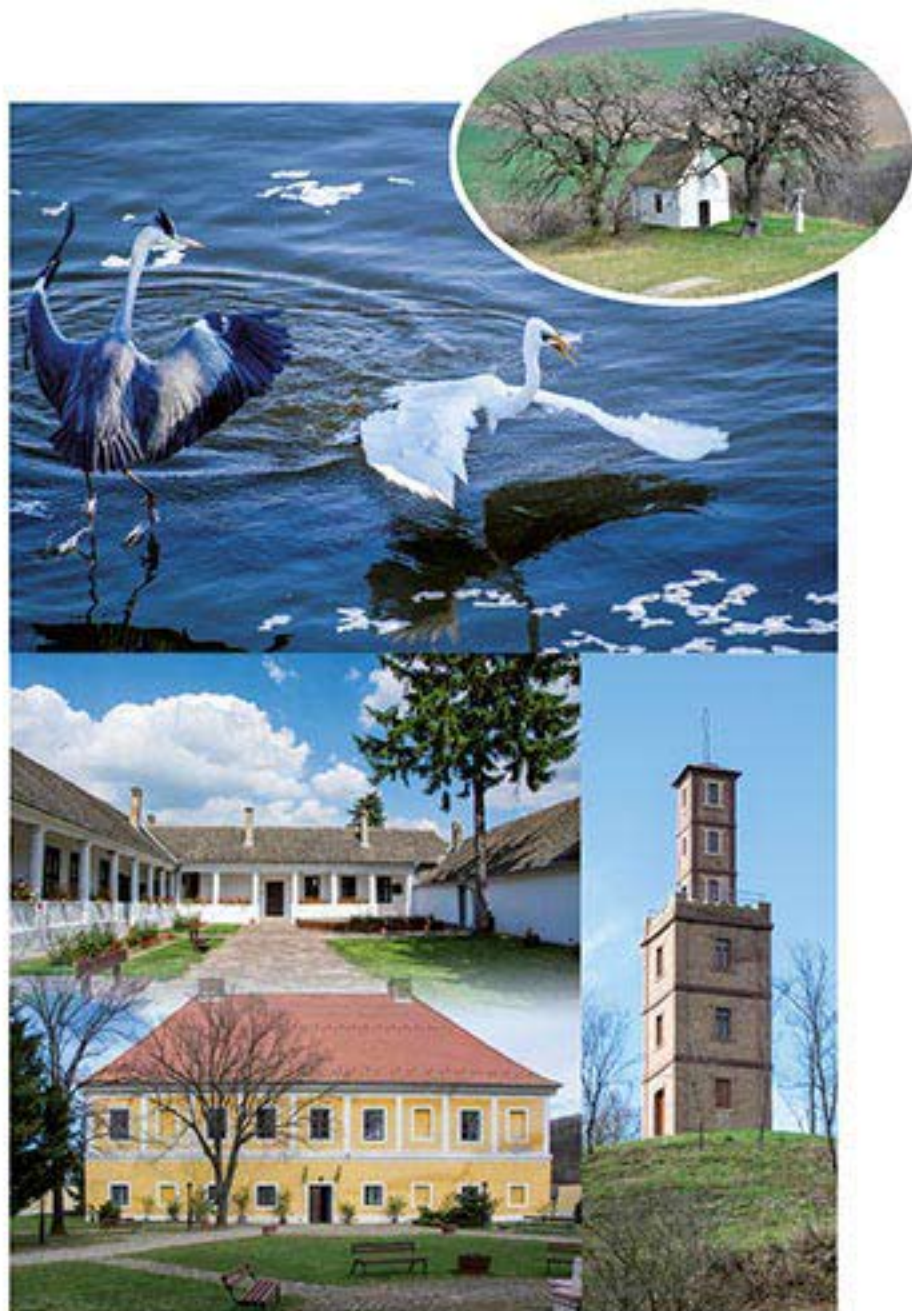
A helyiek leleményén is múlik, hogy milyen módon tudnak minél többeket bevonni a települési értéktári tevékenységbe. Jó tapasztalatok természetesen ebben a tekintetben is átvehetők az ország más területén izmosodó mozgalomból, de akár az élet más területeiről is. Befejezésül álljon itt csak két példa!

Ifjúsági értékörök

A nemzeti értékek védelmében született törvényjavaslat hatására Veszprém megyében is megindult a helyi jellegzetességek összegyűjtésének, ezzel együtt az értéktárak előkészítésének folyamata. 2011-ben a Pannon Térség Fejlődéséért Alapítvány által beadott nyertes pályázatnak köszönhetően, megkezdődhetett az Ifjúsági Értékör Hálózat kiépítése a Fiatalok Lendületben program részeként. A projekt a térségben élő fiatalok aktivitását és önkéntes munkáját hasznosítva gyűjti össze a településeken fellelhető szellemi, természeti, épített és néprajzi értékeket. Az ifjú értéköröket képzett szakemberek segítik a nevezetességek felkutatásában és adminisztrálásában. A főiskolások-egyetemisták, középiskolások (de akár nagyobb általános iskolások) köréből verbuválódó ifjak képzésük és tevékenységük során azután közösséggé is szerveződnek.

Személyek, családok védnöksége

Közgyűjtemények értékes darabjainak, állatkertek, arborétumok védett egyedei stb. felett személyek, családok részéről védnökséget vállalni egyre elterjedtebb gyakorlat. Miért ne lehetne kiterjeszteni ezt a helyi értéktárakra is. A védnökség keretében az arra vállalkozó folyamatos figyelemmel kísérhetné a felvállalt érték sorsát. Ha kell szerény anyagi segítséggel vagy önkéntes munkával óvhatná is az adott értéket. Egyféleképpen akár népszerűsítője is lehetne például a helyi tévében (ha van), a helyi újságban (ha van), a helyi rendezvényeken és persze a helyi honlapon, facebookon, twitteren stb. Miért ne lehetne ebben Tolna megyéé a kezdeményezés?!

FÖLDMŰVELÉSÜGYI
MINISZTERIUM

A kiadvány Földművelésügyi Minisztérium és a Hungarikum Bizottság támogatásával valósul meg.

